

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 558 sahifa,
9-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek bolalar folklorining etnopsixologik jihatlarini o'rganish	10
<i>Alimbayeva Shaxlo Tursunovna</i>	
The Convergence of Educational Paradigms: Policy Borrowing, Adaptability, and Institutional Reform in Uzbekistan's Modern School System	15
<i>Lola Rakhmonovna Djurakulova, Karina Eduardovna Bushevskaya</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirish	21
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li, Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich</i>	
Autizm spektridagi buzilishlarga ega bolalar rivojlanishida STEAM ta'lim texnologiyasining pedagogik ahamiyati	25
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Zuhra Adizovna</i>	
Ozodlikdan mahrum qilingan shaxsning jazoni ijro etish muassasasidagi moslashuvining psixologik xususiyatlari	30
<i>Saydullayeva Muxabbat Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati	33
<i>Shodiyeva Gulruh Xayrullayevna, Ergasheva Farog'at</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida gamifikatsion topshiriqlar asosida divergent fikrlashni shakllantirishning didaktik mexanizmlari	37
<i>Jalilov Muhammadali Abdumutalibovich, Saloydiov Sevaraxon Mahammadsharif qizi</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirish	41
<i>Sayfiddinova Muxlisa Sayfiddinovna</i>	
Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni	45
<i>Sh. S. Kurbanova</i>	
Yosh onalarning pedagogik kompetensiyalariga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar	49
<i>Yuldasheva Zulayxo Sadullayevna</i>	
Роль нарративно-экспозиционной терапии при работе с детьми, репатрированными из ЗОН вооружённых конфликтов	53
<i>Юлдашев Санжар Рузимуродович</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: muammo va uning yechimlari	57
<i>Mamatova Karomat Ilhomjonovna</i>	
Bitiruvchi sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish jarayonlarida individual yondashuvning ahamiyati	61
<i>Asilova Sanobar Xatamboevna</i>	
Optika bo'limini o'qitishning didaktik asoslari	66
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Shomurodova Maftuna Tolibjon qizi, Rayimova Muazzam Xolbobo qizi</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarida kompyuter grafikasiga oid kompetensiyalarni rivojlantirish uchun Gamified Project-Based Learning asosidagi integrativ metodika ishlab chiqish	69
<i>D. Y. Pulatova, G' R. Berdiyev</i>	
Psixologik savodxonlikning o'smirlar akademik savodxonligiga ta'siri	76
<i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizika darslarida loyihaviy ta'limni qo'llashning pedagogik asoslari	81
<i>Ismonov Turgunpulat To'liqinovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiatga oid kompetensiyalarini rivojlantirishda mashg'ulot, ekskursiya va sayrlardan foydalanish metodikasi	84
<i>Maripova N. X.</i>	
Individual yondashuvga asoslangan pedagogik mexanizmlarni amaliyotga joriy etish metodikasi	88
<i>Nurova Malika Abduzairovna</i>	

Communicative Learning as a Basis for Critical Thinking Development	92
<i>Petrosyan Nelya Valerevna, Khalilova Farangiz Khoshimovna</i>	
Nikohdan oldingi hissiy-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	97
<i>Raximova Gulxayo Alisherovna</i>	
Talabalarda chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	100
<i>Shaalimov Muxtorsha Atxamovich</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ertaklar orqali tarbiya berish usullari	105
<i>X. Sh. Ochilova</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol ta'lim texnologiyalarining samaradorligi	109
<i>Xalilova Dilnoza Furkatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kitobxonlik madaniyatini kreativ yondashuvlar asosida shakllantirish imkoniyatlari	112
<i>Xolyigitova Bahoroy Kimsanboyevna</i>	
Bo'lajak buxgalleriya hisobi va audit sohasidagi talabarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari	117
<i>Arziyeva Visola Namozovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini tizimlashtirishning didaktik va aksiologik tamoyillari	121
<i>Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna</i>	
Munis Xorazmiy devonining o'rganilishi va uning tarixiy-etimologik tahlili	125
<i>Sharopova Durdona Azim qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida pedagogik kompetensiyalarni takomillashtirish asoslari	129
<i>Tashmatova Gulzoda</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvining didaktik imkoniyatlari	133
<i>To'xtaboyeva Maftunaxon G'aniyevna</i>	
Raqamli pedagogikaning zamonaviy ta'lim rivojlanishidagi o'rni	137
<i>Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna</i>	
Talabalar jamoasida uchraydigan nizoli vaziyatlarning diagnostik tahlili	142
<i>Vaxobova Muxtabar Nurmuhimmat qizi</i>	
Kreativ yondashuv asosida talabalarining kasbiy sifatlarini shakllantirish	146
<i>Xolmatova Gulhayo Ulug'bekovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining psixologik asoslari	151
<i>Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlarining boshqaruv samaradorligini oshirishda media va axborot savodxonligini rivojlantirish modelini takomillashtirish	156
<i>Abdulxakimova Ziyoda Latibjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda muammoli STEAM loyihalarini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish	161
<i>M. S. Achilova</i>	
Optik tushunchalarni shakllantirish metodikasi	165
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Cho'liyeva Sofiya Sobirjon qizi, Shog'dorova Moxinur Bobomurot qizi</i>	
PHET simulyatsiyalari yordamida optikani o'rgatish	169
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Toshmirzayeva Buvioysha Panji qizi, Ruziyeva Jasmira Sirojiddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy fikrlashini o'ziga xos jihatlari	173
<i>Gafurova Shoxista Erali qizi</i>	
O'zbekiston hududlarida yengil atletika infratuzilmasi va sportchilar tayyorlash tizimini tashkiliy-boshqaruv asoslari	178
<i>Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Tursunpolatova Ziyoda Jahongir qizi</i>	
O'zbekistonda mustaqil fikrlash muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	181
<i>Tursunova Dilbar Zafarovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Methodology for Developing Competencies in Primary Education and the Communicative Analysis of Oral Speech..... 184 Turumbetova Aygul Yusupbaevna	184
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga o'rgatish metodikasi ..... 189 Ummatkulova Sayyora Shovkatovna	189
	Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini tashkil etish ..... 191 Saydullayeva Shabbona Ashraf qizi, Axtamqul Azamqulov, Anvar Yusupov	191
	Metakognitiv xabardorlik ko'rsatgichlarining ta'lim shakliga bog'liqligi..... 195 Ermatova Robiya Bekjonali qizi	195
	The Integration of Artificial Intelligence Technologies in Esp Instruction: Enhancing Professional Communicative Competence in Higher Education ..... 199 Ismailova Shaira Ferdausovna	199
	Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching: Preparing Global Learners ..... 204 Maqsudova Gulnoz Olimovna	204
	Teaching Reading Through Multimodal Texts: Enhancing Comprehension and Engagement in EFL Classrooms ..... 208 Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	208
	Digital Technologies and Cognitive Competence Development in English Language Teaching ..... 212 Sharipova Muhabbat Erkinovna	212
	Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellektga asoslangan elektron o'quv resurslarini loyihalashning konseptual-pedagogik asoslari va didaktik muammolar tahlili..... 216 Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Raxmonov Ziyodillo Xusanovich	216
	Boshlang'ich ta'limda timss mezonlari: kontekstli muammolarga yondashuv ..... 222 Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	222
	O'qituvchilarning qadriyatlarini va stressga barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik tahlili ..... 227 Yuldashova Dilafuz Shavkatovna	227
	Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish pedagogik muammo sifatida ..... 229 Safarova Madina Azamat qizi	229
	Социально-психологические особенности отношения студентов к использованию искусственного интеллекта chatgpt в образовательной деятельности..... 233 Аскарлова Гулрух Оринбасаровна	233
	Диалог культур в произведениях русскоязычных писателей Узбекистана XXI века ..... 239 Чернова Татьяна Алексеевна, Отакулов Ғолиб	239
	Русский язык как пространство межкультурной коммуникации в литературе Узбекистана ..... 242 Чернова Татьяна Алексеевна, Имамов Жавлонбек, Абдурахмонов Элбек	242
	Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlarining asosiy shakllari ..... 245 Abdulkarimov Nurmaxan Amirxanovich	245
	Orol bobo obrazi orqali inson va tabiat birligining talqini ..... 249 Hayotova Diyora Hamid qizi	249
	Yosh taekvondochilarda (10–12 yoshli) kuch, tezkorlik va ephillik sifatlarini takomillashtirish metodikasi .. 254 Iminova Z. B., Nazarova M. A.	254
	Oliy ta'lim muassasasi kafedra mudirlarida liderlik xususiyatini rivojlantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar .... 258 Mamatkulova Kimyoxon Abdujalilovna	258
	Mediafalsafaning oliy ta'lim tizimidagi didaktik imkoniyatlari va pedagogik funksiyalari ..... 265 Mirabdullayev Izzatillo Isroiljon o'g'li	265
	Maktabgacha ta'lim tashkiloti kun tartibini to'g'ri tashkil etishda tarbiyachining roli..... 271 Muminova Gulasal Baxodirovna	271
	Soft Skills yondashuvi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish ..... 275 Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi	275
	Tasviriy faoliyat jarayonida eshishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini rivojlantirish .. 280 Sadirova Kamola Giyozovna	280

Inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus pedagogik metodlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash.....	284
<i>Suyunova Kamola Jamshed qizi, Suvonova Kamola Rayimkulovna</i>	
Web-dizayn texnologiyalari asosida bo'lajak informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilarining raqamli kompetentligini shakllantirish metodikasi	287
<i>Ulmasbek Abdubanapovich Yuldashev, Prof. Dr. Ayhan Istanbulu</i>	
O'smirlar axloqiy rivojlanishining psixologik determinantlari va ularni takomillashtirish mexanizmlari	293
<i>Umaraliyev Muzaffarjon Muhammadjon o'g'li</i>	
Oliy ta'limda o'zbek tili fanini o'qitish: muammo va yechimlar	297
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Folklor motivlarining bolalar xarakteri shakllanishidagi o'rni.....	300
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Sayfilloyeva Jasmina Jahongirovna</i>	
Kreativ pedagogga qo'yiladigan talablar va uni shakllantirish bosqichlari	304
<i>Abdialimova Maxfuza Safarboy qizi</i>	
Biologiya darslarida STEM va biotexnologiya integratsiyasining nazariy poydevori	307
<i>Abdusamatov Abduqodir Norqul o'g'li</i>	
The Effectiveness of Project-Based Learning in Developing 21 st -Century Skills Among EFL Learners	314
<i>Axmatova Munisa Orif qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning o'yin faoliyati asosida ijtimoiylashuvi.....	320
<i>P. M. Pulatova, El'muradova Madina Yangiboy qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini xalq og'zaki ijodi asosidagi didaktik o'yinlar orqali rivojlantirishning lingvopsixologik va tarbiyaviy mexanizmlari	326
<i>Muqimova Gullola Qobil qizi, Sultonov Humoyun Ulug'murodovich</i>	
Tillarni o'qitish jarayonini modellashtirishning metodologik asoslari	330
<i>Nurkeldi Jarasbayev</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining informatika ta'limidagi o'rni va ahamiyati	334
<i>Abdullayev Abubakir Narzullayevich, Xurozboyeva Sevinch Abror qizi</i>	
Научно-методологические основы организации психопрофилактической и психокоррекционной работы в практической психологии	337
<i>Ядгарова Озода Ибрагимовна</i>	
Raqamli ta'lim muhitida birlamchi manbalar bilan ishlashning sun'iy intellektga asoslangan pedagogik-metodik mexanizmlari	342
<i>Yursinboyev Jaxongir Mexrojiddin o'g'li</i>	
Zamonaviy biologiyada umumiy genetikaning o'rni va istiqbollari	348
<i>Ko'bayev Jurabek Eshmamatovich</i>	
Разработка системы мониторинга информационной безопасности для высших учебных заведений... ..	352
<i>Хамроев Шохбоз Султонмуродович</i>	
Klaster metodi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnli masala yechish ko'nikmasini rivojlantirish ..	356
<i>Atoeva Laylo Akram qizi</i>	
Ta'lim subyekti sifatida o'qituvchi va sun'iy intellektning psixologik-pedagogik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish	363
<i>Mirзахmatova Sayyora Saydaxmatovna</i>	
Research Methodologies for Examining English Texts Focused on Ecotourism Destinations	366
<i>Nurbek Yavqochev</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar aqliy rivojlanishida bolalar adabiyotining o'rni.....	369
<i>Yuldoshova Mexriniso</i>	
Integrativ yondashuvning logopedik mashg'ulotlar orqali dizartriyaning korreksiyalashdagi ahamiyati	372
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi	378
<i>Axmedjanov Shuhrat Boltayevich</i>	
Og'zaki nutqni baholash va rivojlantirish omillari va nutqiy vaziyatlar	381
<i>G'aybulloyeva Feruza Bobir qizi</i>	
Hayotiy vaziyatlar asosida matematik tasavvurlarni shakllantirish	384
<i>Raimberdiyeva Sh. N., Ismoilova M. M.</i>	

The Role of Word Formation Processes in Enriching the Vocabulary of the English Language	387
<i>Qoldigiz Mirzayeva</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishini psixodiagnostika qilishning nazariy va amaliy asoslari	391
<i>Radjabova Dilnura Anvarbekovna</i>	
Maktabga tayyorlov yoshida aqliy tarbiyalashda didaktik o'yinlarning o'rni va ahamiyati.....	397
<i>Ziyodullayeva Ruxshona O'ral qizi, Ismoilov Bobur Tohirovich</i>	
O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va axborotni saralash kompetensiyasini rivojlantirishning neyropedagogik mexanizmlari.....	401
<i>Xolmatova Saboxat Ilxomjon kizi</i>	
Akmeologik yondashuv asosida talabalarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishni takomillashtirish ...	408
<i>Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining dirijyorlik apparatini shakllantirishda qo'llaniladigan interfaol metodlarning ahamiyati.....	413
<i>Z. A. Nuraliyeva</i>	
3-sinf ona tili darsligidagi birikuvchanlikka doir mashqlar tahlili.....	417
<i>Safarov Firuz Sulaymonovich, Hamroyeva Zahro G'afforovna</i>	
Лингво-дидактические требования к организации дистанционного обучения иностранному языку: цифровизация, инклюзия и мировой опыт	420
<i>Азимова Ситора Рахимовна</i>	
Развитие альтруистической самоотверженности у подростков на основе прогрессии навыков позитивного мышления	429
<i>Ахрарова Шоира Батыровна</i>	
“Лишний человек” и трагическое осознание своей ненужности	433
<i>Мустафоева Холида Худжагелдиевна</i>	
Talaba-psixologning kasbiy muhim sifatlarini takomillashtirish amaliy ishga tayyorlik omili sifatida	438
<i>Nurimbetova Elmira Jumamuratovna</i>	
Texnologiya faniga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari	441
<i>Abdufatayev Sherjaxon Abduazimovich, Yaminova Nargiza Nuriddinovna</i>	
Alisher Navoiy ijodiy merosida ustoz-shogird munosabatlarining aksiologik asoslari	444
<i>Abdullayeva Sabohat G'ayratullayevna</i>	
The Role of Artificial Intelligence in Enhancing English Language Teaching and Learning	448
<i>Asamatdinov Alim Baxtiyarovich, Ochilova Dilfuza Nematovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirishda savod o'rgatish, matn bilan ishlash va audiovizual vositalarning ahamiyati	451
<i>Ikromova Gulhida Axmadillo qizi, Axmadjonova Dilroz Abdulaxad qizi</i>	
Raqamlashtirish sharoitida talabalarda korrupsiyaga nisbatan intolerant madaniyatni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari.....	456
<i>Axmedova Dilnora Kobiljonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida steam texnologiyasidan foydalanishning amaliy asoslari.....	460
<i>Boltayeva Nasiba Ilhom qizi</i>	
Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi.....	464
<i>Bozorova Nigora Sodikjon qizi</i>	
Kontekstli yondashuv orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining lisoniy-pragmatik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	467
<i>Eshoqulova Kamola Ibroximovna</i>	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar muloqot ko'nikmalarini shakllantirish texnologiyalari	471
<i>Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi</i>	
Talabalik davrida o'quv faoliyatidan qoniqqanlik va lokus nazorat o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	474
<i>Jo'rayeva Iqbolxon Po'latovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yo'l harakati xavfsizligi kompetensiyalarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish metodikasi	479
<i>Jumayev Yunus Rashidovich</i>	

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yo'l harakati xavfsizligi kompetensiyalarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish metodikasi	479
Jumayev Yunus Rashidovich	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilar bilimini onlayn monitoring qilish tizimi	483
Delov To'Iqin Erkinovich, Doniyeva Fazilat Abdushukurovna	
Jadid ma'rifatparvarlarining o'quvchilarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirishga doir pedagogik qarashlari	487
Ismatillayeva Mahliyo Muzaffar qizi	
Innovatsion ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilari nutq madaniyatini shakllantirishning an'anaviy va innovasion texnologiyalari	490
Nasriddinova Nasiba Alimjonovna	
Rauf Parfi she'riyatini o'qitishda keyslardan foydalanish.....	494
Nomozova Dilobar Suyun qizi	
Maktab o'quvchilarida sog'lom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy tarbiya pedagogikasining o'rni	501
Normaxmatov Ilhom Zayniddinovich	
WKF karatechilarida musobaqaoldi stressini boshqarishda motivatsiya va o'zini nazorat qilish ko'nikmalarining ahamiyati	505
Novikova Angelina Veniaminovna, Kamolova Nilufar Davir qizi	
Ingliz tili ta'limida frazeologik birliklarni o'rgatishning lingvodidaktik asoslari.....	510
O'rinova Dildora Bekmahmatovna	
Pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish metodikasi	519
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
3-4-sinf tabiiy fan darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	523
Rustamova Nilufar	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv jarayoniga moslashuvining psixologik xususiyatlari	528
Uzakbayeva Venera Abatbayevna	
Distant oila farzandlarining psixologik rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-madaniy omillar	531
Yangiboyeva Dildoraxon Rahmon qizi	
Музыкальные стили как средство развития эмпатии и социальной ответственности учащихся в образовательном процессе.....	537
Ахунова Умида Ойбековна	
Современные тенденции развития французского языка в условиях глобализации.....	541
Давронова Зульфия Бобоевна	
Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy ingliz tilida neologizmlarning manbai sifatida	547
Tursunxo'jayeva Shirin Farhod qizi	
Педагогические возможности STEAM-технологий в развитии детей дошкольного возраста.....	551
Тошматова Мукаррам Джумановна	
Национальный характер в изображении русскоязычных писателей Узбекистана	554
Чернова Татьяна Алексеевна, Эшонкулов Бектош, Махаматсодиқов Билолиддин	

INGLIZ TILI TA'LIMIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNI O'RGATISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

O'rinova Dildora Bekmahmatovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Xorijiy til nazariyasi va amaliyoti kafedrasida assistent o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tili ta'limida frazeologik birliklarni o'rgatishning lingvodidaktik asoslari nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi. Frazeologizmlar til egasining madaniy xotirasi, obrazli tafakkuri, emotsional bahosi va kommunikativ niyatini ifodalovchi birliklar sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda frazeologik birliklarni alohida lug'aviy material emas, balki matn, kontekst, nutq vaziyati va madaniy kod bilan bog'liq didaktik birlik sifatida o'rgatish zarurligi asoslanadi. Maqolada Abdulla Qahhor hikoyalariidagi o'zbekcha frazeologik obrazlar hamda Katherine Mansfield hikoyalariidagi inglizcha idiomatik ifodalar qiyosiy-didaktik tahlil qilinib, ularni ingliz tili darslarida qo'llash bosqichlari, mashq turlari va baholash mezonlari taklif etiladi. Natijada frazeologik birliklarni o'rgatish til o'rganuvchilarning leksik kompetensiyasi, pragmatik sezgirligi, tarjima ko'nikmasi va madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: frazeologik birlik, lingvodidaktika, ingliz tili ta'limi, idiom, kontekst, madaniyatlararo kompetensiya, Abdulla Qahhor, Katherine Mansfield, tarjima, kommunikativ yondashuv.

Abstract: The article explores the linguodidactic foundations of teaching phraseological units in English language education. Phraseological units are treated as culturally marked and pragmatically meaningful expressions that reflect collective memory, figurative thinking, emotional evaluation, and communicative intention. The paper argues that idioms and phraseological expressions should not be taught as isolated vocabulary items; rather, they should be introduced through literary texts, context, discourse situations, and cultural codes. Based on didactic observations of Abdulla Qahhor's short stories and Katherine Mansfield's short fiction, the article proposes stages, classroom activities, and assessment criteria for teaching phraseological units in English classes. The findings show that phraseology-based instruction develops learners' lexical competence, pragmatic awareness, translation skills, and intercultural communicative competence.

Key words: phraseological unit, linguodidactics, English language teaching, idiom, context, intercultural competence, Abdulla Qahhor, Katherine Mansfield, translation, communicative approach.

Аннотация: В статье рассматриваются лингводидактические основы обучения фразеологическим единицам в преподавании английского языка. Фразеологизмы анализируются как языковые единицы, отражающие культурную память, образное мышление, эмоциональную оценку и коммуникативное намерение говорящего. Обосновывается необходимость изучения фразеологических единиц не изолированно, а в связи с текстом, контекстом, речевой ситуацией и культурным кодом. На материале рассказов Абдуллы Каххара и Кэтрин Мэнсфилд предлагаются сравнительно-дидактические приёмы работы с фразеологизмами, этапы их введения, типы упражнений и критерии оценивания. Делается вывод о том, что обучение фразеологии способствует развитию лексической, прагматической, переводческой и межкультурной коммуникативной компетенции обучающихся.

Ключевые слова: фразеологическая единица, лингводидактика, обучение английскому языку, идиома, контекст, межкультурная компетенция, Абдулла Каххар, Кэтрин Мэнсфилд, перевод, коммуникативный подход.

KIRISH

Globalashuv sharoitida ingliz tilini o'qitish faqat grammatik qoidalarni egallash yoki umumiy lug'at boyligini oshirish bilan chegaralanmaydi. Zamonaviy til ta'limining asosiy vazifasi o'rganuvchini real muloqotga tayyorlash, matnni madaniy va pragmatik jihatdan tushunishga o'rgatish, turli nutq vaziyatlarida mos ifodani tanlash ko'nikmasini shakllantirishdan iborat. Ana shu jarayonda frazeologik birliklar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular tilda tayyor holda qo'llanadigan, ko'pincha ko'chma ma'noga ega bo'lgan, xalqning turmush tarzi, axloqiy qarashlari, emotsional munosabati va obrazli tafakkurini mujassamlashtiruvchi birliklardir.

Frazeologik birliklar ingliz tili ta'limida o'quvchining tabiiy, ravon va ta'sirchan nutqini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, *to break the ice*, *to be in hot water*, *to give somebody a hand*, *once in a blue moon* kabi idiomalar grammatik jihatdan oddiy ko'rinsa-da, ularning semantik mazmuni bevosita so'zma-so'z tarjimadan kelib chiqmaydi. Shu sababli o'quvchi bunday birliklarni faqat yodlash orqali emas, balki kontekst, vaziyat, emotsional ohang va madaniy ma'no bilan birga o'zlashtirishi lozim. Lingvodidaktik yondashuv aynan shu ehtiyojdan kelib chiqadi: til birligi darsda kommunikativ vazifa bajarishi, matnni tushunish va nutq yaratish jarayoniga xizmat qilishi kerak.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, umumta'lim maktablari, akademik litseylar va oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitishda frazeologizmlar ko'pincha qo'shimcha lug'aviy material sifatida beriladi. Natijada o'quvchi idiomani tanishi mumkin, biroq uni nutqda qo'llash, uslubiy rangini farqlash, milliy-madaniy mazmunini anglash yoki tarjimada ekvivalent topishda qiynaladi. Ayniqsa, badiiy matn bilan ishlash jarayonida frazeologik birliklarni ko'rish, ularni personaj xarakteri, muallif pozitsiyasi va matnning emotsional tuzilishi bilan bog'lash til o'rgatishning samaradorligini oshiradi.

Mazkur maqolada frazeologik birliklarni ingliz tili darslarida o'rgatishning lingvodidaktik tamoyillari, metodik bosqichlari va mashq tizimi ishlab chiqiladi. Tahlilda o'zbek adabiyotidan Abdulla Qahhor hikoyalari, ingliz adabiyotidan esa Katherine Mansfield hikoyalari didaktik material sifatida tanlanadi. Bunday qiyosiy tanlov o'quvchiga ikki tilning obrazli imkoniyatlarini solishtirish, o'zbekcha frazeologik tafakkur bilan inglizcha idiomatik ifoda o'rtasidagi yaqinlik va farqlarni ko'rish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Frazeologik birliklar tilshunoslikning eng murakkab va ko'p qirrali obyektlaridan biri bo'lib, ularni o'rganish lingvistika, madaniyatshunoslik, psixolingvistika va lingvodidaktika fanlarining kesishgan nuqtasida amalga oshiriladi. Frazeologiya nazariyasining shakllanishida rus va g'arb tilshunoslarining ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etgan.

Frazeologik birliklarning nazariy asoslarini ishlab chiqishda V.V.Vinogradov alohida o'rin tutadi. Olim frazeologik birliklarni semantik yaxlitlik darajasiga ko'ra tasniflab, ularning til tizimidagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Uning tadqiqotlari frazeologik ma'noni oddiy so'z birikmalaridan farqlash va turg'un birikmalarning semantik xususiyatlarini aniqlashda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Ingliz tili frazeologiyasini tizimli ravishda tadqiq etgan olimlardan biri A.V.Kunindir. U frazeologik birliklarni struktur-semantik jihatdan tahlil qilib, ularning kommunikativ vazifalari va tarjima imkoniyatlarini keng yoritgan. Kuninning fikricha, frazeologizmlar milliy madaniyat va xalq tafakkurining mahsuli bo'lib, ularni o'rgatishda nafaqat lug'aviy ma'no, balki madaniy mazmun ham hisobga olinishi lozim.

A.P.Cowie frazeologiyani chet tilini o'qitish bilan bog'liq holda o'rganib, idiomalar va turg'un birikmalarni kommunikativ yondashuv asosida o'qitish zarurligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlarida frazeologik birliklarni real nutqiy vaziyatlar va autentik matnlar asosida o'rgatish samarali natija berishi ko'rsatib berilgan.

A.Wray formulaik til nazariyasini ishlab chiqib, til o'rganuvchilarning ravon nutqi ko'p jihatdan tayyor til birliklarini o'zlashtirish darajasiga bog'liqligini asoslaydi. Olimning fikricha, frazeologik birliklar kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ularni o'qitish o'quvchilarning tabiiy nutqini shakllantirishga xizmat qiladi.

M.Lewis tomonidan ilgari surilgan leksik yondashuv (Lexical Approach) nazariyasida tilni o'qitishning markaziy birligi sifatida alohida so'z emas, balki kollokatsiyalar va turg'un birikmalar e'tirof etiladi. Ushbu yondashuv frazeologik birliklarni o'qitishda keng qo'llanilib, o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

I.S.P.Nation esa lug'at boyligini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlarida frazeologik birliklarni bosqichma-bosqich va kontekst asosida o'qitish zarurligini ta'kidlaydi. Uning qarashlariga ko'ra, frazeologizmlarni o'zlashtirish o'quvchilarning leksik kompetensiyasini sezilarli darajada boyitadi.

Mahalliy olimlardan N.Komilov va Q.Yo'ldoshev badiiy matn tahlili jarayonida obrazli ifodalar va frazeologik birliklarning estetik hamda kommunikativ vazifalarini yoritib berganlar. A.G'ulomov va M.Qodirovlarning ona tili o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlarida esa turg'un birikmalarni kontekst asosida o'rgatishning didaktik imkoniyatlari ko'rsatib berilgan.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, frazeologik birliklarni o'qitish masalasi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan bo'lsa-da, ularni o'zbek va ingliz adabiyoti namunalarini qiyosiy tahlil qilish asosida lingvodidaktik nuqtayi nazardan o'rgatish masalasi yetarli darajada yoritilmagan. Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi Abdulla Qahhor va Katherine Mansfield hikoyalari misolida frazeologik birliklarni qiyosiy-didaktik tahlil qilish hamda ularni ingliz tili ta'limida qo'llashning metodik modelini taklif etish bilan belgilanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tili ta'limida frazeologik birliklarni o'rgatishning lingvodidaktik asoslarini aniqlash, ularni badiiy matnlar orqali o'rgatishning samarali usullarini tavsiflash hamda Abdulla Qahhor va Katherine Mansfield ijodi misolida qiyosiy-didaktik tahlil modelini taklif etishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- frazeologik birlik tushunchasini lingvodidaktik nuqtayi nazardan izohlash;
- ingliz tili darslarida frazeologizmlarni o'rgatishdagi mavjud muammolarni ko'rsatish;
- badiiy matn asosida frazeologik birlikni tushuntirish, mustahkamlash va nutqda qo'llash bosqichlarini ishlab chiqish;
- tarjima va madaniyatlararo tahlil mashqlarini tavsiya etish.

Maqolada tavsifiy, qiyosiy-tipologik, kontekstual, semantik-pragmatik va lingvodidaktik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tavsifiy metod frazeologik birliklarning belgilari va darsdagi vazifasini yoritishga xizmat qildi. Qiyosiy-tipologik metod o'zbek va ingliz tilidagi obrazli ifodalarni solishtirishga imkon berdi. Kontekstual metod yordamida frazeologik birliklar alohida so'zlar yig'indisi emas, balki matn ichida ma'no kasb etadigan nutq birliklari sifatida talqin qilindi. Lingvodidaktik metod esa ushbu birliklarni o'rgatish jarayonida maqsad, mazmun, metod, mashq va baholash komponentlarini bir tizimda ko'rib chiqishga asos bo'ldi.

Tadqiqot materiali sifatida Abdulla Qahhorning "Anor", "Bemor", "O'g'ri", "Dahshat" kabi hikoyalarda uchraydigan obrazli nutq, xalqona ibora va psixologik tasvirlar hamda Katherine Mansfieldning "The Garden Party", "Miss Brill", "The Fly", "Bliss", "The Doll's House" kabi hikoyalardagi idiomatik, emotsional va uslubiy ifodalar didaktik jihatdan tahlil qilindi. Maqolada keltirilgan misollar o'quv jarayonida qo'llashga moslashtirilgan bo'lib, ular asarning umumiy konteksti, qahramon ruhiyati va nutqiy vaziyatini tushuntirishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Frazeologik birliklar ikki yoki undan ortiq komponentdan tashkil topgan, mazmuni ko'pincha tarkibiy qismlar ma'nosining oddiy yig'indisiga teng bo'lmagan, nutqda tayyor holda qo'llanadigan barqaror birikmalardir. Ingliz tilida ular ko'pincha idioms, set expressions, fixed expressions, collocations, proverbs va sayings atamallari orqali o'rganiladi. O'zbek tilida esa ibora, turg'un birikma, maqol-matal, hikmatli so'z kabi nomlar bilan bog'lanadi. Lingvodidaktik nuqtayi nazardan frazeologik birlikning eng muhim jihati shundaki, u o'quvchiga nafaqat yangi ma'no, balki yangi fikrlash usuli, yangi madaniy model va yangi kommunikativ strategiyani ham beradi.

Til o'rgatishda frazeologizmlar uch darajada ahamiyatli: birinchidan, ular leksik kompetensiyani boyitadi; ikkinchidan, ular pragmatik kompetensiyani rivojlantiradi; uchinchidan, ular madaniyatlararo kompetensiyani shakllantiradi. Masalan, ingliz tilidagi to spill the beans iborasi "sirni oshkor qilmoq" ma'nosini bildiradi. O'quvchi bu iborani so'zma-so'z "loviyalarni to'kmoq" deb tarjima qilsa, matn ma'nosini noto'g'ri tushunadi. Lekin u iboraning kommunikativ vazifasini, ya'ni yashirin ma'lumotni aytib qo'yish holatini anglab olsa, uni nutqda to'g'ri qo'llay oladi.

Frazeologik birliklar darsda faqat ma'no berish orqali o'rgatilsa, o'quvchi ularni passiv biladi. Faol o'zlash-tirish uchun uch shart zarur: kontekstda tanishish, vaziyatda tushunish va nutqda qo'llash. Masalan, to give a hand iborasi "yordam bermoq" degan ma'noni bildiradi. O'qituvchi uni birgina tarjima bilan cheklamadan, "Your friend is carrying heavy books. What can you say?" kabi vaziyat orqali bersa, o'quvchi iborani kommunikativ ehtiyoj bilan bog'laydi. Shunda frazeologizm mexanik yodlangan so'z emas, muloqot vositasiga aylanadi.

Lingvodidaktik yondashuv frazeologik birlikni tanlashda ham muhim. Har bir idioma dars uchun bir xil darajada mos emas. Tanlashda o'quvchining yoshi, til darajasi, dars mavzusi, birlikning kommunikativ chastotasi, madaniy murakkabligi, uslubiy rangi va tarjima imkoniyati hisobga olinadi. A2-B1 bosqichida everyday idioms: a piece of cake, be late, feel blue, make friends kabi sodda birliklar; B2-C1 bosqichida esa to beat around the bush, the last straw, to take something for granted, to turn a blind eye kabi murakkabroq pragmatik birliklar berilishi maqsadga muvofiq.

Frazeologizmlarni o'qitish jarayonida o'qituvchi uch xatodan ehtiyot bo'lishi kerak. Birinchi xato - idiomani faqat lug'aviy ma'no sifatida berish; ikkinchi xato - so'zma-so'z tarjimani asosiy usulga aylantirish; uchinchi xato - frazeologizmning uslubiy va madaniy chegarasini tushuntirmaslik. Masalan, to kick the bucket iborasi "vafot etmoq" degan ma'noga ega bo'lsa-da, bu ifoda norasmiy va ayrim vaziyatlarda qo'pol eshinishi mumkin. Demak, o'quvchi faqat ma'noni emas, qachon, kimga va qanday ohangda ishlatish mumkinligini ham bilishi zarur.

Badiiy matn frazeologik birliklarni o'rgatishda tabiiy kontekst vazifasini bajaradi. Chunki badiiy asarda ibora odatda qahramon xarakteri, ijtimoiy muhit, muallifning estetik pozitsiyasi va konflikt bilan bog'liq holda keladi.

Bu esa o'quvchiga iboraning faqat lug'aviy ma'nosini emas, balki uning emotsional, uslubiy va madaniy yukini ham tushunish imkonini beradi. Shu jihatdan Abdulla Qahhor va Katherine Mansfield hikoyalari didaktik material sifatida juda qulay: har ikki adib qisqa hikoya janrida inson ruhiyatini, ijtimoiy muhitni va nutqiy detallarni nihoyatda ixcham, lekin ta'sirchan ifodalaydi.

Abdulla Qahhor hikoyalarida xalqona nutq, kinoya, kesatq, ichki iztirob, ijtimoiy adolatsizlik va oddiy insonning ruhiy holati ko'pincha turg'un iboralar, obrazli ifodalar va xalqona sintaktik qurilmalar orqali ochiladi. Masalan, "Bemor" hikoyasidagi umidsizlik va nochorlik muhitini o'quvchilarga "ko'ngli cho'kmoq", "yuragi siqilmoq", "qo'li kalta bo'lmoq", "ko'ziga dunyo qorong'i ko'rinmoq" kabi o'zbekcha iboralar orqali tushuntirish mumkin. Bu iboralar darsda bevosita ingliz tilidagi to feel down, to be helpless, to be short of means, to see no way out kabi ekvivalent yoki yaqin ma'noli birliklar bilan qiyoslanadi.

Katherine Mansfield hikoyalarida esa emotsional holat, ijtimoiy masofa, ichki monolog va nozik psixologik o'zgarishlar ko'pincha idiomatik birliklar, kollokatsiyalar va ekspressiv so'z birikmalari orqali beriladi. "Miss Brill" hikoyasidagi yolg'izlik va o'zini jamiyatning bir qismi deb his qilish istagi, "The Garden Party"dagi ijtimoiy tabaqalanish va ichki ikkilanma, "The Fly"dagi iztirobni yashirishga urinish kabi holatlar inglizcha to put on a brave face, to be beside oneself, to make a fuss, at the last moment, in a flash kabi ifodalar yordamida dars jarayonida talqin qilinishi mumkin.

Badiiy matn asosida ishlashning afzalligi shundaki, o'quvchi frazeologik birlikni matn mazmunidan ajratib olmaydi. Aksincha, u iborani qahramonning ruhiy holati, muallif yaratgan vaziyat va umumiy mavzu bilan bog'laydi. Masalan, Qahhor hikoyasidagi "ko'ngli g'ash bo'lmoq" tipidagi ifoda insonning ichki bezovtaligini bildirsa, Mansfield matnidagi to feel uneasy yoki to be ill at ease kabi ifodalar unga semantik jihatdan yaqin keladi. Bunday taqqoslash o'quvchiga tarjima jarayonida bir tilning obrazini boshqa tilga mexanik ko'chirish emas, balki ma'no va vazifani qayta yaratish zarurligini ko'rsatadi.

Badiiy matn bilan ishlashda o'qituvchi avval matnning umumiy mazmunini tushuntiradi, keyin frazeologik birliklarni ajratadi, so'ng ularning ma'nosi, vazifasi va uslubiy rangini aniqlatadi. Keyingi bosqichda o'quvchilar iboralarga ekvivalent topadi, ularni yangi vaziyatlarda qo'llaydi, qisqa dialog yoki mini-insho yaratadi. Shu tariqa o'qish, lug'at, tarjima, gapirish va yozish ko'nikmalari integratsiyalashadi (1-jadval).

1-jadval: Abdulla Qahhor va Katherine Mansfield asarlari asosida frazeologik birliklarni qiyosiy o'rgatish namunasi

Asar / kontekst	Frazeologik birlik	Ma'nosi	Inglizcha/o'zbekcha moslik	Darsdagi topshiriq
A. Qahhor, "Bemor" ruhiy holat konteksti	ko'ngli cho'kmoq	umidsizlanmoq, tushkunlikka tushmoq	to feel down / to lose heart	Qahramon holatini 3 gap bilan inglizcha izohlash
A. Qahhor, "O'g'ri" ijtimoiy nochorlik konteksti	qo'li kalta bo'lmoq	imkoniyati, mablag'i yetishmaslik	to be short of money / to have limited means	Iboraning so'zma-so'z tarjimasi nega noto'g'ri ekanini tushuntirish
A. Qahhor, "Dahshat" qo'rquv konteksti	yuragi orqasiga tortmoq	qattiq qo'rqmoq	to be scared stiff / one's heart sank	Qo'rquvni bildiruvchi 5 ta inglizcha ifodani topish
K. Mansfield, "Miss Brill" yolg'izlik konteksti	to put on a brave face	ichki iztirobni yashirib, o'zini dadil tutmoq	o'zini qo'lga olmoq / sir boy bermaslik	Personaj nutqini rolli o'yin orqali ifodalash
K. Mansfield, "The Garden Party" ijtimoiy munosabat konteksti	to make a fuss	ortiqcha shovqin-suron qilmoq, vahima ko'tarmoq	shovqin ko'tarmoq / gapni kattalashtirmoq	Vaziyatga mos rasmiy yoki norasmiy variant tanlash
K. Mansfield, "The Fly" ichki iztirob konteksti	in a flash	juda tez, bir lahzada	bir zumda / ko'z ochib yumguncha	Iborani o'z ichiga olgan 4 gapli mikromatn yozish

Izoh: jadvaldagi birliklar dars jarayonida asar matni bilan birga ko'rib chiqiladi. Qahhor asarlariga oid misollar badiiy kontekstning mazmuni va o'zbekcha iboralarning lingvodidaktik tahliliga moslashtirilgan; Mansfield asarlariga oid birliklar ingliz tilidagi idiomatik ifodalarni kontekstda o'rgatish uchun tanlangan.

Frazeologik birliklarni samarali o'rgatish uchun dars jarayoni bosqichma-bosqich tashkil etilishi lozim.

Birinchi bosqich - tayyorgarlik bosqichi. Bu bosqichda o'qituvchi mavzuga mos matn, ibora va vizual materiallarni tanlaydi. Masalan, "feelings and social behaviour" mavzusida Qahhor hikoyalaridan ruhiy holatni bildiruvchi o'zbekcha iboralar, Mansfield hikoyalaridan esa emotional idioms tanlanishi mumkin. O'quvchilar matnni o'qishdan oldin asosiy mavzu, tarixiy-madaniy fon va kalit so'zlar bilan tanishtiriladi.

Ikkinchi bosqich - kontekstda tanishtirish bosqichi. O'qituvchi frazeologik birlikni alohida ro'yxat shaklida emas, matndan olingan vaziyat yoki qisqa parcha asosida beradi. O'quvchi avval umumiy vaziyatni tushunadi, keyin iboraning ma'nosini taxmin qiladi. Bu usul o'quvchining inferensiya, ya'ni matndan ma'no chiqarish ko'nikmasini rivojlantiradi. Masalan, "The child did not say anything, but her heart sank" tipidagi gapda o'quvchi heart sank iborasini qo'rquv yoki umidsizlik bilan bog'laydi.

Uchinchi bosqich - semantik va pragmatik tahlil bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilar iboraning lug'aviy ma'nosi, ko'chma ma'nosi, emotsional ohangi, uslubiy rangi va qo'llanish chegarasini aniqlaydi. O'qituvchi quyidagi savollarni beradi: ibora kim tomonidan ishlatilishi mumkin? Rasmiy yoki norasmiy nutqqa xosmi? Ijobiy, salbiy yoki neytral baho bildiradimi? O'zbek tilida unga mos ekvivalent bormi? Ekvivalent so'zma-so'z tarjimami yoki funksional moslikmi?

To'rtinchi bosqich - qiyosiy-tarjimaviy bosqich. Bu bosqichda o'quvchilar o'zbekcha va inglizcha frazeologizmlarni solishtiradi. Masalan, ko'z ochib yumguncha - in the blink of an eye, ko'ngli cho'kmoq - to feel down, yuragi orqasiga tortmoq - to be scared stiff kabi birliklar ustida ishlash mumkin. Bunda o'quvchi ikki til obrazining bir xil bo'lishi shart emasligini tushunadi. Tarjima jarayonida asosiy mezon ma'no, vazifa va uslubiy ta'sirni saqlashdir.

Beshinchi bosqich - kommunikativ qo'llash bosqichi. O'quvchilar o'rgangan iboralarni yangi vaziyatlarda ishlatadi: dialog tuzadi, qahramon nomidan kundalik yozadi, hikoya yakunini davom ettiradi, munozarada o'z fikrini bildiradi yoki qisqa esse yozadi. Masalan, "Miss Brill had to put on a brave face because ..." gapini davom ettirish o'quvchidan nafaqat ibora ma'nosini, balki personaj ruhiyatini ham tushunishni talab qiladi.

Oltinchi bosqich - refleksiya va baholash bosqichi. O'quvchilar qaysi iboralarni oson eslab qolganini, qaysilarini nutqda qo'llash qiyin bo'lganini, o'zbek tilidagi qaysi ekvivalentlar bilan bog'lash mumkinligini muhokama qiladi. Baholashda faqat to'g'ri tarjima emas, balki kontekstga mos qo'llash, uslubiy aniqlik, talaffuz, gap tuzish va madaniy izoh berish mezonlari ham hisobga olinadi (2-jadval).

2-jadval: **Frazeologik birliklarni o'rgatish uchun mashqlar tizimi**

Mashq turi	Maqsad	Namuna	Kutiladigan natija
Matching	Ma'no va shaklni bog'lash	to feel down - ko'ngli cho'kmoq	Passiv tanishish shakllanadi
Context guessing	Kontekstdan ma'no chiqarish	He was silent; his heart sank.	Inferensiya ko'nikmasi rivojlanadi
Translation choice	Funksional ekvivalent topish	qo'li kalta - to have limited means	So'zma-so'z tarjimadan qochadi
Role play	Nutqda qo'llash	Miss Brill va o'quvchi dialogi	Kommunikativ kompetensiya ortadi
Creative writing	Yozma nutqda mustahkamlash	3 idioma bilan mini-hikoya yozish	Faol leksik zaxira boyiydi
Reflection	O'z-o'zini baholash	Qaysi ibora sizga qiyin bo'ldi?	Metakognitiv nazorat kuchayadi

Abdulla Qahhor nasri o'zbek tilining xalqona ifoda imkoniyatlarini, ixchamlik va kinoyaviy kuchini ko'rsatishi bilan ajralib turadi. Uning hikoyalarida voqea ko'pincha oddiy hayotiy holatdan boshlanadi, ammo shu holat orqali insonning ichki kechinmalari, ijtimoiy muhitning bosimi va axloqiy muammo ochiladi. Frazeologik birliklar bunday matnlarda xarakter yaratish, muhitni berish va emotsional ta'sirni kuchaytirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ingliz tili darsida Qahhor asarlaridan foydalanishning ahamiyati shundaki, o'quvchi avval ona tilidagi obrazli birlikni chuqur anglaydi, keyin uni ingliz tilidagi mos ifoda bilan qiyoslaydi.

Masalan, "Bemor" hikoyasi kontekstida nochorlik, xavotir, umidsizlik va mehr tuyg'ularini ifodalash uchun ko'ngli cho'kmoq, yuragi siqilmoq, qo'li kalta bo'lmoq kabi iboralar didaktik jihatdan tanlanishi mumkin. Ushbu iboralar ingliz tilida to feel down, to be worried, to be helpless, to be short of money kabi ifodalar bilan qiyoslanadi. Darsda o'quvchilarga quyidagi vazifa beriladi: "Qahramonning ruhiy holatini ingliz tilida uchta gap bilan tushuntiring va kamida bitta idiomadan foydalaning". Bu mashq o'quvchini mazmunni anglash, emotsional bahoni saqlash va inglizcha ifodani to'g'ri tanlashga undaydi.

"O'g'ri" hikoyasi asosida ijtimoiy adolatsizlik, bechoralik va insonning haq izlash jarayonini ifodalovchi iboralar ustida ishlash mumkin. Masalan, boshiga ish tushmoq, qo'li kalta bo'lmoq, og'zi ochilib qolmoq tipidagi birliklar o'quvchilarga hayotiy vaziyat bilan bog'lab tushuntiriladi. Ularning inglizcha mosliklari sifatida to get into trouble, to have limited means, to be left speechless kabi birliklar beriladi. Muhimi, o'quvchi so'zma-so'z tarjimadan voz kechib, kontekstga mos funksional ekvivalent tanlashni o'rganadi.

“Dahshat” hikoyasi ruhiy zo‘riqish va qo‘rquvni tasvirlash nuqtayi nazaridan boy didaktik imkoniyatga ega. Bu matn asosida yuragi orqasiga tortmoq, rangi oqarib ketmoq, dong qotib qolmoq kabi iboralar bilan inglizcha to be scared stiff, to turn pale, to freeze with fear kabi ifodalarni solishtirish mumkin. O‘qituvchi o‘quvchilardan qo‘rquv darajasiga ko‘ra ifodalarni tartiblashni so‘raydi: worried - frightened - terrified - scared stiff. Bu topshiriq semantik gradatsiyani tushunishga yordam beradi.

Qahhor matnlari bilan ishlashda didaktik ehtiyotkorlik ham zarur. O‘qituvchi asarni faqat til materiali sifatida emas, balki badiiy-estetik butunlik sifatida ko‘rsatishi kerak. Frazeologik birlik qahramon ruhiyati va asar g‘oyasi bilan bog‘langanda dars samarali bo‘ladi. Aks holda matn parchalanib, iboralar oddiy ro‘yxatga aylanib qoladi. Shuning uchun har bir ibora “kim aytyapti?”, “qanday vaziyatda?”, “qanday emotsiya bilan?”, “ingliz tilida qanday tabiiy ifodalash mumkin?” savollari asosida tahlil qilinadi.

Katherine Mansfield qisqa hikoya janrida nozik psixologik tasvir, ichki monolog, ijtimoiy masofa va ramziy detallarni mahorat bilan qo‘llagan yozuvchilardan biridir. Uning matnlarida frazeologik birliklar va idiomatik kollokatsiyalar ko‘pincha ochiq didaktik ko‘rinishda emas, balki personajning ichki holati yoki muhitning ohangini beruvchi vosita sifatida ishlaydi. Shu bois Mansfield hikoyalari B2-C1 darajadagi o‘quvchilar uchun ayniqsa foydali: ular matn mazmunini chuqurroq tushunadi, konnotatsiyani farqlaydi va idiomatik nutqni tahlil qiladi.

“Miss Brill” hikoyasi asosida o‘quvchilarga yolg‘izlik, o‘zini jamiyatga mansub deb his qilish, ichki iztirobni yashirish kabi holatlarni ifodalovchi birliklar o‘rgatiladi. Masalan, to put on a brave face iborasi tashqi tomondan xotirjam ko‘rinib, ichki og‘riqni yashirish ma‘nosini beradi. Bu birlik o‘zbek tilidagi o‘zini qo‘lga olmoq, sir boy bermaslik, dardini ichiga yutmoq kabi ifodalar bilan qiyoslanishi mumkin. Darsda o‘quvchilarga “Miss Brill is trying to put on a brave face because ...” gapini davom ettirish topshiriladi. Bunda grammatika, mazmun va psixologik talqin birlashadi.

“The Garden Party” hikoyasida ijtimoiy tabaqalanish, hamdardlik va ichki ikkilanma asosiy o‘rinda turadi. Bu matn bilan ishlashda to make a fuss, at the last moment, to take something seriously kabi birliklar o‘rgatiladi. Masalan, to make a fuss iborasi ortiqcha tashvish yoki shovqin ko‘tarishni bildiradi; o‘zbek tilida gapni kattalashtirmoq, shovqin ko‘tarmoq, vahima qilmoq kabi birliklar bilan berilishi mumkin. O‘quvchilar iboraning rasmiy nutqda emas, ko‘proq og‘zaki va norasmiy vaziyatlarda qo‘llanishini ham bilib oladi.

“The Fly” hikoyasida esa insonning yo‘qotish, xotira va ichki iztirob bilan kurashi tasvirlanadi. Darsda in a flash, to break down, to keep something back kabi birliklar orqali emotsional bosim va ichki nazorat mavzusi muhokama qilinadi. O‘qituvchi o‘quvchilardan iboralarni uch guruhga ajratishni so‘rashi mumkin: vaqtini bildiruvchi, hissiy holatni bildiruvchi va nutqiy harakatni bildiruvchi birliklar. Bunday tasnif o‘quvchilarning semantik guruhlash ko‘nikmasini oshiradi.

Mansfield matnlari asosida frazeologizmlarni o‘rgatishning eng samarali usullaridan biri “close reading + phraseology focus” modelidir. Avval matnning kichik parchasi diqqat bilan o‘qiladi, keyin o‘quvchilar undagi idiomatik birliklar va kollokatsiyalarni ajratadi. So‘ng birliklarning ma‘nosi, uslubiy rangi va tarjimai muhokama qilinadi. Yakunda o‘quvchi ayni iborani yangi hayotiy vaziyatda qo‘llaydi. Bu model o‘qish, tahlil, tarjima va kommunikativ nutqni birlashtiradi.

Quyida B2 darajadagi talabalar uchun mo‘ljallangan 80 daqiqalik dars modeli taklif etiladi. Dars mavzusi: “Emotions and social behaviour in phraseological units”. Dars maqsadi: o‘quvchilar Qahhor va Mansfield hikoyalari kontekstida emotsional holatni bildiruvchi frazeologik birliklarni tushunadi, ularni inglizcha va o‘zbekcha ekvivalentlar bilan qiyoslaydi hamda qisqa og‘zaki va yozma nutqda qo‘llaydi.

Birinchi bosqich - warm-up. O‘qituvchi doskaga uchta so‘z yozadi: fear, sadness, social pressure. O‘quvchilar bu holatlarni o‘zbek va ingliz tillarida qanday ifodalash mumkinligini aytadi. Keyin o‘qituvchi yuragi orqasiga tortmoq, ko‘ngli cho‘kmoq, to put on a brave face, to make a fuss kabi birliklarni taqdim etadi. O‘quvchilar iboralarning taxminiy ma‘nosini aytadi.

Ikkinchi bosqich - context reading. Guruhning yarmi Qahhor hikoyasidan moslashtirilgan qisqa kontekstni, ikkinchi yarmi Mansfield hikoyasidan qisqa kontekstni o‘qiydi. Har bir guruh matndagi emotsional holatni aniqlaydi va u bilan bog‘liq frazeologik birlikni topadi. Bu jarayonda o‘qituvchi tayyor tarjimani darhol bermaydi; o‘quvchilar avval kontekst asosida ma‘no chiqaradi.

Uchinchi bosqich - comparative board. Doskada ikki ustun tuziladi: Uzbek phraseological image va English idiomatic expression. O‘quvchilar ko‘ngli cho‘kmoq - to feel down, yuragi orqasiga tortmoq - to be scared stiff, qo‘li kalta bo‘lmoq - to have limited means, sir boy bermaslik - to put on a brave face kabi juftliklarni joylashtiradi. Keyin har bir juftlikning so‘zma-so‘z tarjimai va haqiqiy ma‘nosi muhokama qilinadi.

To‘rtinchi bosqich - communicative practice. O‘quvchilar ikki kishilik dialog tuzadi. Vaziyatlar quyidagicha bo‘lishi mumkin: do‘stingiz imtihondan xavotirda; qahramon o‘zini xotirjam ko‘rsatmoqchi; kimdir ortiqcha vahima qilmoqda; kimdir moddiy imkoniyati cheklanganligi sababli yordam so‘ray olmayapti. Har bir dialogda kamida ikki frazeologik birlik ishlatiladi.

Beshinchi bosqich - writing and reflection. O'quvchilar "A character who puts on a brave face" mavzusida 80-100 so'zli mikromatn yozadi. Matnda kamida uchta idiomatik yoki frazeologik birlik bo'lishi kerak. Dars yakunida o'quvchilar quyidagi savollarga javob beradi: qaysi ibora eng tabiiy tuyuldi? Qaysi iborani tarjima qilish qiyin bo'ldi? O'zbekcha obraz bilan inglizcha obraz o'rtasida qanday farq bor?

Frazeologik birliklarni o'rgatishda baholash faqat test orqali amalga oshirilsa, o'quvchining haqiqiy kommunikativ malakasi to'liq ko'rinmaydi. Shu sababli baholash kompleks bo'lishi kerak: tushunish, tarjima, kontekstga mos qo'llash, uslubiy aniqlik, og'zaki ravonlik va yozma izchillik alohida mezon sifatida olinadi. Masalan, o'quvchi to make a fuss iborasini "vahima qilmoq" deb tarjima qilishi mumkin, biroq uni rasmiy nutqda noo'rin ishlatsa, pragmatik xatoga yo'l qo'yadi.

Baholash mezonlari quyidagicha belgilanadi:

- 1) frazeologik birlik ma'nosini to'g'ri tushunish - 2 ball;
- 2) kontekstga mos ekvivalent tanlash - 2 ball;
- 3) iborani grammatik jihatdan to'g'ri gapda ishlatish - 2 ball;
- 4) uslubiy va pragmatik moslikni saqlash - 2 ball;
- 5) ijodiy va mustaqil qo'llash - 2 ball.

Umumiy 10 ballik tizim o'qituvchiga o'quvchining qaysi komponentda qiynalayotganini aniqlashga yordam beradi.

Shuningdek, formativ baholash usullaridan ham foydalanish zarur. Exit ticket, mini-reflection, peer feedback, phrase diary va portfolio frazeologizmlarni muntazam o'zlashtirishda samarali. Phrase diary usulida o'quvchi har hafta 5 ta yangi idioma yozadi: ibora, ma'nosi, o'zbekcha mosligi, namunaviy gap va shaxsiy misol. Bir oy oxirida o'quvchi o'z lug'at daftaridagi iboralar asosida mini-dialog yoki hikoya yaratadi. Bu usul yodlashni mustaqil qo'llashga aylantiradi (3-jadval).

3-jadval: Frazeologizmlarni qo'llashni baholash mezonlari

Mezon	Tavsif	Ball
Semantik tushunish	Iboraning ko'chma ma'nosini to'g'ri anglaydi	2
Kontekstga moslik	Vaziyatga mos ekvivalent tanlaydi	2
Grammatik to'g'rilik	Iborani gapda to'g'ri shakllantiradi	2
Pragmatik aniqlik	Rasmiy/norasmiy, ijobiy/salbiy ohangni farqlaydi	2
Ijodiy qo'llash	Iborani dialog, insho yoki taqdimotda mustaqil ishlatadi	2

Frazeologik birliklarni lingvodidaktik asosda o'rgatish bir necha muhim natijani beradi.

Birinchidan, o'quvchining leksik boyligi oddiy so'zlar hisobiga emas, balki tayyor kommunikativ birliklar hisobiga kengayadi. Bu esa nutqning tabiiyligini oshiradi.

Ikkinchidan, o'quvchi ko'chma ma'noni tushunishga o'rganadi. Bu ko'nikma nafaqat idiomalarni, balki metafora, kinoya, ramz va boshqa badiiy vositalarni tushunishda ham foydalidir.

Uchinchidan, frazeologizmlar bilan ishlash tarjima kompetensiyasini rivojlantiradi. Tarjimon yoki til o'rganuvchi frazeologik birlikni ko'rganida uch xil yo'lni tanlashi mumkin: to'liq ekvivalent topish, qisman ekvivalent topish yoki izohli tarjima qilish. Masalan, in the blink of an eye iborasiga ko'z ochib yunguncha deyarli to'liq mos keladi. Lekin to put on a brave face iborasini har doim bir xil tarjima qilib bo'lmaydi; kontekstga qarab o'zini dadil tutmoq, dardini yashirmoq, sir boy bermaslik kabi variantlar tanlanadi.

To'rtinchidan, badiiy matn asosida o'rganilgan frazeologizm o'quvchining madaniyatlararo sezgirligini oshiradi. Qahhor va Mansfield ijodini qiyoslash shuni ko'rsatadiki, har ikki adib inson ruhiyatini mayda nutqiy detallar orqali ochadi. Biroq o'zbek tilidagi frazeologik obraz ko'pincha xalqona, hayotiy va ijtimoiy tajribaga yaqin bo'lsa, inglizcha idiomatik ifoda ko'pincha individual ruhiy holat, ijtimoiy masofa yoki nozik psixologik munosabatni ifodalashga xizmat qiladi. Bu farq o'quvchiga til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini anglatadi.

Beshinchidan, frazeologizmlarni kommunikativ vaziyatlarda qo'llash o'quvchilarni faol nutqqa undaydi. Ko'p hollarda o'quvchilar ingliz tilida fikr bildirganda grammatik jihatdan to'g'ri, lekin sodda va sun'iy gaplar tuzadi. Idiomatik birliklar esa nutqqa tabiiylik, emotsional rang va uslubiy aniqlik beradi. Masalan, "I am very sad" gapi o'rniga "I feel down today" deyish o'quvchining B1-B2 darajadagi tabiiy nutqqa yaqinlashayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, frazeologizmlarni o'rgatishda muayyan qiyinchiliklar ham bor.

Birinchisi - ma'noning ko'chma xarakteri;

Ikkinchisi - ona tilidagi obraz bilan ingliz tilidagi obrazning mos kelmasligi;

Uchinchisi - uslubiy cheklanish;

To'rtinchisi - o'quvchining passiv yodlashga moyilligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchi kontekstual yondashuv, multimodal vositalar, qiyosiy tahlil, rolli o'yin, ijodiy yozuv va refleksiya usullarini uyg'un qo'llashi kerak.

Muhokamadan kelib chiqib aytish mumkinki, frazeologik birliklarni o'rgatish alohida mavzu sifatida emas, balki butun ingliz tili kursining tarkibiy qismi sifatida tashkil etilishi lozim. Har bir mavzu doirasida 3-5 ta kommunikativ jihatdan foydali idioma tanlanib, ularning ma'nosi, konteksti, talaffuzi, uslubi va tarjimai ustida ishlansa, o'quvchining frazeologik kompetensiyasi bosqichma-bosqich rivojlanadi.

Birinchi tavsiya: frazeologik birliklar mavzuga bog'lab tanlansin. Masalan, emotions mavzusida to feel down, to be scared stiff, to be over the moon; communication mavzusida to break the ice, to spill the beans, to beat around the bush; study and work mavzusida to learn by heart, to meet a deadline, to be snowed under kabi birliklar berilishi mumkin.

Ikkinchi tavsiya: har bir idioma kamida uch kontekstda qo'llansin. Birinchi kontekst - badiiy matn; ikkinchi kontekst - hayotiy dialog; uchinchi kontekst - o'quvchining shaxsiy misoli. Bunday takroriy va turli kontekstli qo'llash iborani uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi.

Uchinchi tavsiya: o'zbek va ingliz tillaridagi ekvivalentlar faqat lug'at orqali emas, balki vazifa orqali solishtirilsin. O'quvchiga "Bu iborani so'zma-so'z tarjima qilsak nima bo'ladi?", "Qaysi vaziyatda bu variant tabiiyroq?", "Rasmiy nutqda qaysi muqobilni ishlatamiz?" kabi savollar berilishi kerak.

To'rtinchi tavsiya: badiiy matnlar qisqa, darajaga mos va aniq didaktik maqsad bilan tanlansin. Qahhor va Mansfield hikoyalaridan butun matnni bir darsda tahlil qilish shart emas; ba'zan bir parcha, bir dialog yoki bir psixologik vaziyatning o'zi yetarli bo'ladi. Muhimi, frazeologik birlik matn mazmuni bilan bog'liq holda ishlasin.

Beshinchi tavsiya: frazeologik kompetensiya doimiy baholanib borilsin. O'quvchi iborani tanisa-yu, nutqda ishlata olmasa, maqsadga erishilmagan hisoblanadi. Shu sababli og'zaki nutq, yozma ish, tarjima, portfolio va ijodiy topshiriqlar birgalikda qo'llanishi lozim.

Ingliz tili ta'limida frazeologik birliklarni o'rgatish an'anaviy matn tahlili bilan cheklanib qolmasligi kerak. Raqamli vositalar o'quvchiga iborani ko'rish, eshitish, izohlash, qayta qo'llash va o'z xatosini tuzatish imkonini beradi. Masalan, Quizlet yoki Wordwall platformalarida "idiom - meaning - context - Uzbek equivalent" shaklidagi kartochkalar tuzish mumkin. Bunda o'quvchi to put on a brave face iborasini faqat tarjima qilmaydi, balki unga mos vaziyatni ham tanlaydi. Bu usul yodlashni kontekstli o'zlashtirishga aylantiradi.

Korpus va onlayn lug'atlardan foydalanish ham samarali natija beradi. O'qituvchi o'quvchilarga bir iboraning turli kontekstlarda qanday kelishini ko'rsatishi mumkin. Masalan, to make a fuss iborasi ko'pincha norasmiy vaziyatlarda, e'tiroz, tashvish yoki ortiqcha munosabatni ifodalashda ishlatiladi. O'quvchilar ushbu iborani rasmiy academic writing uslubida emas, og'zaki dialog yoki badiiy matn tahlilida qo'llash maqsadga muvofiqligini anglaydi. Shunday qilib, raqamli manba faqat ma'lumot beruvchi vosita emas, balki pragmatik sezgirlikni rivojlantiruvchi didaktik muhitga aylanadi.

Sun'iy intellekt vositalaridan ehtiyotkor va maqsadli foydalanish ham frazeologik kompetensiyani mustahkamlashi mumkin. Masalan, o'quvchi AI yordamida "Write a short dialogue using the idioms to feel down, to put on a brave face and in a flash" kabi topshiriq bajaradi, so'ng yaratilgan matnni o'qituvchi bilan tahlil qiladi. Muhim jihat shundaki, AI bergan javob tayyor mahsulot sifatida qabul qilinmaydi; aksincha, u tahrir, tanqidiy tahlil va uslubiy moslikni tekshirish uchun material bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilar iboraning vaziyatga mos yoki mos emasligini izohlasa, ularning lingvistik mas'uliyati ortadi.

Frazeologizmlarni o'rgatishda vizual metodlar ham katta ahamiyatga ega. Idiom drawing, picture prompt, meme analysis, story map kabi usullar ayniqsa B1–B2 darajadagi o'quvchilar uchun foydali. Masalan, heart sank iborasi uchun yurakning pastga tushishi tasviri emas, balki insonning umidsizlikka tushgan holati tasvirlanadi. O'quvchi shu orqali so'zma-so'z obraz bilan ko'chma ma'no o'rtasidagi farqni ko'radi. Qahhor hikoyalardagi qo'rquv yoki nochorlik ifodalari ham rasm, klaster yoki emotsional xarita orqali inglizcha idiomalar bilan bog'lanishi mumkin.

Demak, raqamli va vizual vositalar frazeologizmlarni o'rgatishda yordamchi emas, balki integrativ didaktik komponent sifatida qo'llanishi lozim. Ular kontekst, tasvir, talaffuz, tarjima va mustaqil nutqni birlashtiradi. Biroq har qanday texnologiya o'qituvchining metodik maqsadiga bo'ysunishi kerak: asosiy maqsad iborani ko'paytirish emas, balki uni madaniy, semantik va kommunikativ jihatdan to'g'ri qo'llay oladigan o'quvchini shakllantirishdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Frazeologik birliklar ingliz tili ta'limida o'quvchilarning tabiiy, obrazli va madaniy jihatdan mos nutqini shakllantirishda muhim didaktik vositadir. Ularni samarali o'rgatish uchun frazeologizmni alohida yodlanadigan birlik sifatida emas, balki kontekst, vaziyat, madaniy kod va kommunikativ maqsad bilan bog'langan til material sifatida talqin qilish zarur. Lingvodidaktik yondashuv frazeologik birliklarni tanlash, tushuntirish, qiyoslash, mustahkamlash va baholash jarayonlarini bir tizimga soladi.

Abdulla Qahhor va Katherine Mansfield hikoyalari asosida olib borilgan qiyosiy-didaktik tahlil shuni ko'rsatadiki, badiiy matn frazeologizmlarni o'rgatish uchun eng samarali kontekstlardan biridir. Qahhor asarlaridagi xalqona iboralar o'zbek tilining milliy obrazli tafakkurini ko'rsatsa, Mansfield hikoyalaridagi idiomatik ifodalar ingliz tilining psixologik va pragmatik nozikliklarini ochadi. Ularni qiyoslab o'rgatish o'quvchilarning tarjima, matn tahlili va madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantiradi.

Maqolada taklif etilgan bosqichli model - tayyorgarlik, kontekstda tanishtirish, semantik-pragmatik tahlil, qiyosiy tarjima, kommunikativ qo'llash va refleksiya - ingliz tili darolarida frazeologik birliklarni samarali o'rgatishga xizmat qiladi. Ushbu modelni umumta'lim maktabi, akademik litsey va oliy ta'lim muassasalari sharoitiga moslashtirish mumkin. Kelgusida frazeologik birliklarni raqamli texnologiyalar, korpus materiallari va sun'iy intellekt asosidagi mashqlar bilan integratsiya qilish bo'yicha alohida tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qahhor A. Tanlangan asarlar. Hikoyalar va qissalar. - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, turli yillar nashrlari.
2. Mansfield K. The Garden Party and Other Stories. - London: Constable, 1922; Selected Stories. - Oxford: Oxford University Press, turli nashrlar.
3. Kunin A.V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka. - Moskva: Vysshaya shkola, 1996.
4. Vinogradov V.V. Izbrannye trudy: Leksikologiya i leksikografiya. - Moskva: Nauka, 1977.
5. Cowie A.P. Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. - Oxford: Clarendon Press, 1998.
6. Wray A. Formulaic Language and the Lexicon. - Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
7. Boers F., Lindstromberg S. Cognitive Linguistic Approaches to Teaching Vocabulary and Phraseology. - Berlin: Mouton de Gruyter, 2008.
8. Nation I.S.P. Learning Vocabulary in Another Language. - Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
9. Lewis M. The Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward. - Hove: Language Teaching Publications, 1993.
10. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. - Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
11. Komilov N., Yo'ldoshev Q. Badiiy matn tahlili asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, turli nashrlar.
12. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: Fan va texnologiya, turli nashrlar.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.